

KNAGĪS SKOLĀ

KNAB IZDEVUMA SPECIĀLIZLAIDUMS VIDUSSKOLĒNIEM ♦ 2009. gada aprīlis

KNAGĪs ir korupcijas novēršanas aģents, kurš palīdz Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam (KNAB). Līdz šim ar elektroniskā izdevuma palīdzību KNAB uzrunāja valsts amatpersonas, atgādinot, kā rīkoties, lai nenonāktu konfliktā ar sirdsapziņu un likumu.

Šoreiz **KNAGĪs** aicina vidusskolēnus aktīvi iesaistīties pretkorupcijas cīņā. KNAB līdzšinējā sadarbība ar skolēniem atvērto durvju dienā, kā arī rīkojot radošo darbu konkursus par korupcijas tēmām, ir parādījusi, ka daudzu vidusskolēnu attieksme pret korupcijas postošo ietekmi uz sabiedrības labklājību ir nopietnāka nekā atsevišķām augstām valsts amatpersonām.

Šajā izdevumā piedāvājam skolēniem iegūt specifiskas zināšanas par korupciju un tās izpausmes formām.

Vidusskolēniem, kuri vēlēties padziļināti pētīt pretkorupcijas jautājumus, KNAB pārstāvji maija mēnesī piedāvās pretkorupcijas mācību stundu.

Rakstiet >>> knagis@knab.gov.lv

UZ JUMS ES LIEKU LIELAS CERĪBAS...

KNAB priekšnieks Normunds Vilnītis

„Man ir gods uzrunāt Jūs speciālā pretkorupcijas izdevumā vidusskolēniem. Mēs – KNAB, liekam lielas cerības, ka Jūs nebūsiat vienalīdzīgi pret korupcijas nodarīto jaunumu.

Un tikai uzzinot vairāk par korupcijas sekām, cēloņiem un iemācoties to atpazīt, Jūs varēsiet pilnvērtīgi izdarīt secinājumus par valstī notiekošo. Pretkorupcijas tēma nezaudēs aktualitāti vēl ilgi un šī „avīze” nebūs novecojusi ne rīt, ne pēc pusgada.

Redzot aplamības, amatpersonu kļūdas vai neskaidrus lēmumus, nestāviet klusējot malā. Nekas nemainīsies, ja Jūs uz notiekošo noraudzīsieties un savas domas izteiksiet bubinot „cik viss ir slikti!”.

Ko Jūs varat darīt? Esiet gudri un izglītoti, vērojiet un analizējiet, iesaistieties sabiedriskajos procesos un aktivitātēs, kļūstiet par godīguma aizstāvjiem, liekot cilvēkiem sev apkārt turēt doto vārdu un solījumus.

Novēlu Jums katram jau no šodienas, veidot sevi kā personību, nevis mazu daļiņu no pelēkās masas, jo Jūs būsiat tie, kas noteiks un ietekmēs nākotni!”

- Uzdod savu **jautājumu** KNAB mājas lapā!
- Uzzini par iespēju organizēt savai klasei **pretkorupcijas nodarbību!**

ŠAJĀ NUMURĀ UZZINI VAIRĀK:

- **Kas ir korupcija? Kādi ir tās cēloņi un sekas?** – 2.lpp.
- **Ko dara KNAB? Kā kļūt par KNAB „aģentu”?** – 3.lpp.
- **Mācies atpazīt korupciju!** – 3.lpp.
- **Novērtē deputāta kandidātu!** – 4.lpp.

ZELTA VĀRDI

«Visām negācijām valstī ir sākums, tai skaitā korupcijai, interešu konfliktiem, negodīgumam. Viss sākas it kā no sīkumiem, taču šie sīkumi ar laiku kļūst par ļoti nopietnu problēmu.»

Skolēnu radošo darbu konkursa uzvarētāja **Diāna Andžāne**
Dagdas vidusskolas 12. klases skolniece

JAUNIEŠU AICINĀJUMS VALSTS AMATPERSONĀM

KNAB rīkotajā skolēnu radošo darbu konkursā daudzu augstu valsts amatpersonu rīcība izpelnījās bargu kritiku. 11. un 12. klašu skolēni bija viegli atraduši piemērus Latvijas valsts pārvaldē, kas grāvuši viņu uzticību amatpersonām.

Konkursa uzdevums bija ne tikai kritizēt, bet pats galvenais – formulēt skaidrus pamatnoteikumus, kas būtu obligāti jāievēro visiem valsts pārvaldē strādājošajiem.

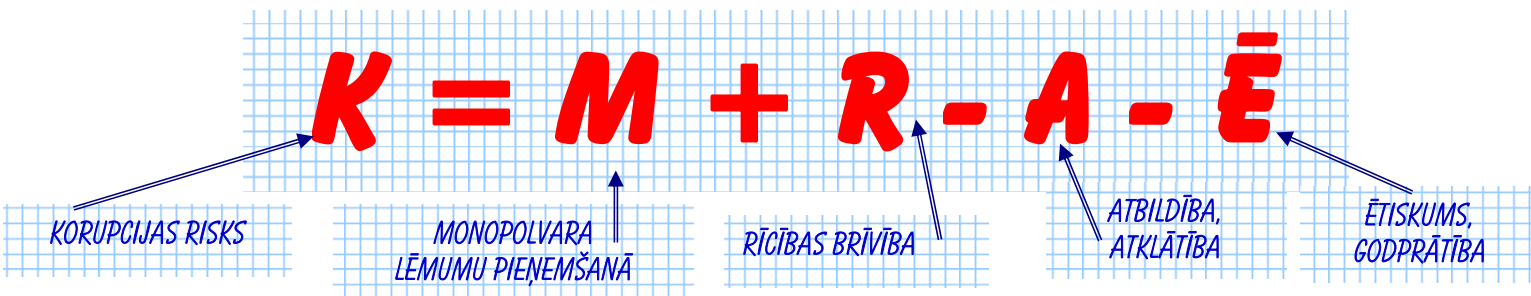
Foto: Godalgoto darbu autori viesojas KNAB un tiekas ar žūrijas pārstāvjiem.

Balstoties uz skolēnu priekšlikumiem, tika sagatavots aicinājums, kas nosūtīts valsts augstākajām amatpersonām:

➤ Mēs gribam dzīvot valstī, kur amatpersonas ievēro un ciena visus likumus un noteikumus, gan pildot amata pienākumus, gan savā personīgajā dzīvē, nevis meklē veidus un iespējas kā tos apiet.

➤ Mēs pieprasām, lai amatpersonas vienmēr rīkotos godīgi, visas sabiedrības interesēs, norobežojoties no vēlmēm gūt personisku labumu sev, ģimenes locekļiem, draugiem, partijas biedriem vai citām tuvām personām.

➤ Mēs vēlamies, lai amatpersonas, kas ir pārkāpušas likumu vai atkārtoti pieļauj rupjus ētikas noteikumu pārkāpumus, tiktu atstādinātas vai atbrīvotas no amata pienākumu pildīšanas, jo valsts amatpersonām ar aptraipītu reputāciju nav vietas valsts pārvaldē. (*Informācija par konkursu un pilns aicinājuma teksts **KNAB mājas lapā***)

Saskaņā ar korupcijas riska (K) formulu ir vairāki elementi, kas palielina korupcijas iespējas:

- ➔ lēmumu pieņem amatpersona viena pati (M),
- ➔ amatpersonas rīcību nenosaka likumi vai noteikumi vai regulējums ir ļoti vispārīgs (R),
- ➔ neviens nekontrolē amatpersonas rīcību vai arī tai ir iespēja savu darbu veikt slepeni (A),
- ➔ amatpersona ir radusi rīkoties negodīgi, pārkāpt likumus un noteikumus (Ē).

Kāds jaunums un sekas radīsies, ja policists pieņems kukuli no auto vadītāja?

Piemēram, ja ceļu policists uz ielas apturējis automašīnu, kurai beigusies tehniskā apskate, pieejot pie mašīnas, viņš viens pats pieņem lēmumu sodīt vai nesodīt vadītāju. Turklāt viņa rīcība nav stingri regulēta – neviens, izņemot automašīnas vadītāju, nezina, ka tehniskā apskate ir beigusies un pienākas sods, tikai no policista godīguma ir atkarīgs tas, kā viņš rīkosies, ja auto vadītājs, gribēdams izbēgt no soda, dos viņam kukuli.

KĀ UN KĀPĒC RODAS KORUPCIJA?

Korupcija nav slimība, kas izplatās neatkarīgi no cilvēku gribas un darbībām. Kā redzams korupcijas riska formulā, pastāv vairāki nosacījumi, kuri noved pie pārkāpumiem vai noziegumiem, kam pamatā ir **korupcija - jaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana savtīgos nolūkos**.

Būtiskākie korupcijas rašanās cēloņi ir:

- ➔ cilvēku un īpaši amatpersonu negodīgums,
- ➔ atklātības trūkums,
- ➔ likumu un noteikumu neskaidrības,
- ➔ zems atalgojums amatpersonām,
- ➔ mazs risks vainīgajiem tikt piekertiem,
- ➔ iespēja nekontrolēti rīkoties ar mantu un finanšu resursiem,
- ➔ privātās intereses dominē pār sabiedrības interesēm.

Kurus no korupcijas cēloņiem, Jūsprāt, ir visvieglāk novērst?

Piemēram, ja amatpersona saņem zemu atalgojumu, bet tai ir pilnvaras lemt par miljonu vērtā iepirkuma piešķiršanu, turklāt, ja iepirkuma procedūra nav pietiekami atklāta, bet pieteikšanās procedūra sarežģīta. **Nejauši** par iepirkumu uzzina amatpersonas draugs, kuram ir uzņēmums, kas darbojas šajā nozarē. Uzņēmējs piesakās uz šo iepirkumu, amatpersona izlemj, ka līgums tiks slēgts ar konkrēto uzņēmumu un par šī labvēlīgā lēmuma piešķiršanu amatpersona saņem kukuli 10% apmērā no līguma summas.

KĀDAS SEKAS IR KORUPCIJAI?

Pat tad, ja jūs vai jūsu vecāki nav personiski saskārušies ar kukuli pieprasīšanu vai citiem korupcijas noziegumiem, tomēr korupcija ietekmē arī jūs. Korupcija bremzē attīstību un pazemina vispārējo labklājības līmeni valstī.

Piemēram, skolas, bērnudārzi, slimnīcas, ceļi, policijas un ugunsdzēsēju spēki ir daudz sliktākā stāvoklī tajās valstīs, kur liela daļa valsts un pašvaldību līdzekļu nonāk korumpētu amatpersonu kabatās.

Turklāt korupcija ir negodīga un dod iespēju personām vai ekonomiskiem grupējumiem, kam ir nauda un sakari, pielāgot likumus un valdības izdotos noteikumus savām vajadzībām. Šādu **korupcijas formu, kad darbības ir vērstas uz likumu un citu nozīmīgu lēmumu „nopirkšanu” ar mērķi gūt personisku labumu, sauc par valsts sagrābšanu**.

Korupcijas nodarīto kaitējumu ir grūti precīzi izmērīt, tas ir gan ekonomisks, gan politisks, gan morāls.

Korupcijas rezultātā pieaug arī noziedzība. Piemēram, ja policists, prokurors vai tiesnesis ir korumpēts un darbojas narkotiku izplatītāju interesēs, slēpjot to paveiktos noziegumus, tad viņš izdara sevišķi smagu un bīstamu noziegumu, par kuru var sodīt tik pat bargi kā par slepkavību – ar 15 gadiem cietumā.

Kādas postošas korupcijas sekas Jūs vēl varat nosaukt?

VAI KORUPCIJU VAR IZMĒRĪT?

Korupcija ir latents (slēpts) noziegums, tai nav acīmredzamu upuru, tāpēc mēs varam arī neuzzināt par to, turklāt korupcijas noziegumā parasti ir ieinteresētas abas puses – gan kukuļa devējs, ganņēmējs.

Viens no rādītājiem, kas ļauj spriest par korupcijas izplatību un līmeni, ir atklātie noziegumi.

Piemēram, savas darbības laikā KNAB ir izmeklējis **143** kriminālprocesus, kuros atklāti vairāk nekā 300 dažādi korupcijas noziegumi un pie atbildības lūgts saukt **285** personas.

Cits veids, kā tiek mērīta korupcija, ir sabiedrības uztveres pētīšana. Starptautiskā organizācija *Transparency International* katru gadu publicē Korupcijas uztveres indeksu. Latvija 2008. gadā bija **52. vietā** no 180 valstīm, iegūstot **5 punktus no 10** iespējamiem (vairāk - www.transparency.org).

KUR KORUPCIJA IZPLATĪTA VISVAIRĀK?

Latvijas iedzīvotāju aptauja rāda, ka zemākā līmeņa jeb administratīvā korupcija gadu no gada samazinās. Tomēr ievērojami ir krities uzticības līmenis politikajai varai.

Jomas, kur visbiežāk iedzīvotāji personīgi saskārušies ar korupciju (2007.g):

- ➔ Medicīnas darbinieks pieņēmis neoficiālu maksājumu vai dāvanu - **20,9%**
- ➔ Amatpersona ļāvusi pārkāpējam izvairīties no soda (piem., ceļu policists) - **10,0%**
- ➔ Amatpersonas izmanto personiskām vajadzībām darba vietas resursus - **8,4%**
- ➔ Amatpersona pieņēmusi neoficiālus maksājumus vai dāvanu - **6,7%**
- ➔ Iestādes vadītājs atrodas interešu konfliktā (piem., lemj par labu radniekam) - **6,3%**

Ar kāda veida korupciju esat saskārušies Jūs?

KORUPTĪVI NOZIEGUMI

- Kukuļdošana, kukuļņemšana
- Kukuļa piesavināšanās
- Starpniecība kukuļošanā
- Dienesta pilnvaru pārsniegšana
- Dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana
- Valsts amatpersonas bezdarbība
- Neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos
- Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšana

KORUPTĪVAS RĪCĪBAS VEIDI

Interesu konflikts – situācija, kad valsts amatpersona, pildot amata pienākumus, pieņem lēmumu, kas ietekmē viņas pašas vai radnieku personiskās vai mantiskās intereses.

Nepotisms – savu cilvēku, īpaši radnieku, pieņemšana darbā vai iecelšana amatos, kas balstīta uz tuvām attiecībām, nevis objektīvi novērtējot prasmes.

Patronāža – koruptīvas rīcības veids, kad valsts resursi tiek nevienlīdzīgi sadalīti, vadoties pēc politiskās piederības, vai arī tiem, kas pretī sniedz savu atbalstu vēlēšanās.

Kleptokrātija – dominē vara, kas rada likumus, noteikumus, projektus, kuru galvenais uzdevums ir sabiedrības resursu iepludināšana savās kabatās „zagļu vara”.

Neatļauta dāvanu pieņemšana – valsts amatpersonām ir aizliegts pieņemt dāvanas no personām, attiecībā uz kurām tās pieņem lēmumus.

Īpašumu piesavināšanās un valsts resursu izšķērdēšana – jebkuri valsts īpašumi un resursi ir jāizmanto efektīvi un ekonomiski, lai labumu gūtu sabiedrība, nevis amatpersona savtīgās interesēs.

KO DARA KNAB?

- Izmeklē un atklāj koruptīvos noziegumus.
- Sauc valsts amatpersonas pie atbildības.
- Kontrolē partiju finansēšanas likumību.
- Kontrolē interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbā.

Lai panāktu korumpētas amatpersonas notiesāšanu, KNAB ir:

- jāuzzina par pārkāpumu un tā veicēju,
- jāsavāc pietiekoši daudz pierādījumu, lai tie pārliecinātu tiesu par pārkāpuma izdarītāja vainu,
- jāfiksē noziedzīgās rīcības rezultātā gūtie materiālie labumi, lai tiesa tos varētu konfiscēt.

MĀCIES ATPAZĪT KORUPCIJU.....

Izlasi situāciju aprakstus un izvērtē, vai tur ir atpazīstama korupcija. Kādus koruptīvus noziegumus vai koruptīvas rīcības veidus tur var saskatīt?

- ➊ „Pašvaldības vadītājs dodas eksotiskā ceļojumā, kuru apmaksā tā draugs Vitālijs, kurš ir arī kāda celtniecības uzņēmuma direktors. Vēlāk pašvaldības vadītājs pieņem lēmumu, ka jauno piebūvi pašvaldības bērnu dārzam būvēs Vitālija uzņēmums.”
- ➋ „Ceļu policists pieķer autovadītāju Ojāru braucam alkohola reibumā, tiek sastādīts protokols par autovadītāja tiesību atņemšanu. Pēc kāda laika Ojārs sazinās ar savu paziņu Jēkabu, kurš strādā augstā amatā policijā, un lūdz, vai viņš nevar nokārtot, ka sods tiek mainīts un tiesības netiek atņemtas. Jēkabs informē, ka par to būs jāmaksā 400 latī. Ojārs aizņemas naudu no sava brāļa un nodod to Jēkabam.”
- ➌ „Skolā par direktoru strādā Lodziņa kungs. Viņa meita Alvīne ir pieņemta darbā par skolas noliktavas pārzini. Alvīne neprot strādāt ar datoru, tāpēc noliktavā netiek izmantota efektīva lietu uzskaites programma. Ar direktora lēmumu meitai tiek piešķirta prēmija vienas mēnešalgas apmērā.”
- ➍ „Uzņēmums Zelta rokas regulāri izgatavo zīmogus, veidlapas un durvju plāksnītes ministrijas vajadzībām. Tuvojoties Ziemassvētkiem, uzņēmuma pārstāvji apciemo sadarbības partnerus ministrijā un amatpersonai, kas noslēgusi līgumu par pakalpojumu iegādi no uzņēmuma Zelta rokas, uzdāvina dārgu pulksteni.”

➎ „Ostas īpašnieks vēlas būt sev māju kāpu aizsargjoslā, bet pašvaldība neizsniedz viņam būvatļauju, jo būvniecība kāpās ir aizliegta ar likumu. Ostas īpašnieks dodas pie kādas politiskās partijas biedriem, sola ziedot ievērojamu naudu partijai, ja tā panāks, ka tiek pieņemti grozījumi likumā, kas atļaus būvēt māju kāpu aizsargjoslā.”

Skaidrojumus un atbildes par šīm situācijām meklē KNAB mājas lapā www.knab.gov.lv >>> Izglītošana >>> [Skolēniem](#)

KĻŪSTI PAR KNAB „AGENTU”!

- Lai varētu palīdzēt KNAB apkarot korupciju, jābūt godīgam. Sāc ar sevi! Nešpiko! Mācību darbus raksti pats, nevis noraksti vai kopē no interneta!
- Atsakies dot valsts amatpersonām jebkādas dāvanas vai maksāt kukuļus! Ziņo KNAB par to, ka valsts amatpersonas pieprasa kukuļus!
- Pēti un meklē informāciju par valdības un pašvaldības darba procedūram un savām tiesībām! Seko līdzī amatpersonu rīcībai! Ziņo par negatīvām darbībām!
- Neizturies vieglprātīgi pret vēlēšanām, tās ir Tavas tiesības ietekmēt procesus valstī vai pašvaldībā! Novērtē deputātu kandidātus (skati 4. lpp.).
- Izpēti kādu korupcijas tēmu projekta ietvaros vai sagatavo rakstu skolas vai reģionālajai avīzei.
- Izveido skolā domubiedru klubu, kas organizē sociālus pretkorupcijas pasākumus, veicina grupu diskusijas, pieprasa, lai pretkorupcijas, labas pārvaldības un ētikas apmācība tiktu iekļauta skolas mācību programmā! Veiciniet, lai skola būtu „no korupcijas brīvā zona”!
- Uzaicini KNAB pārstāvjus novadīt klasei vai domubiedru grupai nodarbību vai diskusiju par pretkorupcijas tēmu! (raksti uz e-pastu knagis@knab.gov.lv)

NOVĒRTĒ DEPUTĀTA KANDIDĀTU

darbības atbilstību sabiedrības interesēm

Tuvojas pašvaldību vēlēšanas, varbūt arī Tev pirmo reizi būs tiesības izdarīt savu izvēli, nepalaid to vājā, pārdomā savu lēmumu. Novērtē, kā pašvaldības amatpersonas ir strādājušas sabiedrības labā iepriekšējos gados. Saskaņi rezultātu un izdari izvēli!

Situācijas raksturojums	Izvēle		Kas nav pareizi?
Amatpersonai vai tās radiem piederošs uzņēmums bez konkursa regulāri iegūst tiesības izpildīt pašvaldības pasūtījumus – pirkt preces vai sniegt pakalpojumus.	Jā	Nē	Tas ir interešu konflikts un likuma pārkāpums – nedrīkst pieņemt lēmumus savu radnieku interesēs. Informācijas atklātības likums dod tiesības iepazīties ar informāciju par iepirkumiem.
Amatpersona izmanto dienesta auto vai institūcijas mantu kā personisko lietu sev un savas ģimenes vajadzībām.	Jā	Nē	Valsts vai pašvaldības mantu drīkst izmantot tikai institūcijas vai sabiedrības vajadzībām. Informācijai par resursu izmantošanu ir jābūt publiski pieejamai.
Izdevīguma dēļ viņš bieži ir mainījis partijas, uz tām, kuras ir pārstāvētas valdībā, t.i., raksturīgs politiskais oportūnisms	Jā	Nē	Vēlētājiem balsojot ir būtiski, lai tiktu ievērota noteikta veida politika, pāriešana no vienas partijas uz citu var pievilīt vēlētājus.
Paralēli ir ieņēmis ļoti daudz valsts amatpersonu amatus.	Jā	Nē	Vienlaikus ieņemot padsmīti amatus dažādās institūcijās vai padomēs, diez vai ir iespējams pilnvērtīgi pildīt visus pienākumus.
Sekmējis savu radnieku un paziņu iekārtošanu darbā pašvaldības iestādēs.	Jā	Nē	Cilvēku iekārtošana darbā nevis pēc spējām vai prasmēm, bet radniecīgām saitēm ir viens no koruptīvas rīcības paveidiem – nepotisms.
Bieži vien sabiedrībā un izklaides pasākumos amatpersona ir redzama kopā ar uzņēmējiem, kuri realizē dārgus pašvaldības finansētus projektus.	Jā	Nē	Amatpersona nedrīkst pieņemt lēmumus, situācijās, kad var tikt apšaubīta tās objektivitāte vai neitralitāte. Izskatās, ka deputāts darbojas šauru ekonomisku grupu, nevis visas vietējās sabiedrības interesēs.

SVEŠVĀRDU MĪKLA

Ieraksti vārdus baltajos laukumos! Lai atrisinātu mīklu, lasi KNAĢI un skaties www.knab.gov.lv

										1.			K														
										2.			O														
										3.			R														
										4.			U														
										5.			P														
										6.			C														
										7.			I														
										8.			J														
										9.			A														

- Naudas, materiālu vērtību vai citādu labumu nodošana valsts amatpersonai, lai tā izdarītu kādu darbību devēja interesēs.
- Apzināta un atļauta komunikācija ar valsts un pašvaldību institūcijām nolūkā ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu.
- Viens no koruptīvas rīcības veidiem, kad valsts resursi tiek nevienlīdzīgi sadalīti pašvaldībām, kuras vada parlamentā (valdībā) pārstāvēto partiju pārstāvji.
- Situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, jāpieņem lēmums, kas ietekmē šīs valsts amatpersonas personiskās vai mantiskās intereses.
- Savu cilvēku iecelšana amatos, kas balstīta uz personiskām attiecībām vai radniecību, nevis objektīvi novērtējot prasmes.
- KNAB īstenotās sociālās reklāmas kampaņas sauklis, kurā korupcija tika asociēta ar citu negatīvu sociālu parādību „Korupcija ir varas ...”
- Bieža politisko partiju mainīšana izdevīguma dēļ – „politiskais ...”.
- Valsts pārvalde, kuras mērķis ir radīt tādus likumus, lai sabiedrības resursus varētu iepludināt savās kabatās (*zagļu vara*).
- Korupcijas forma, kad ekonomisko grupējumu vai indivīdu darbības ir vērstas uz likumu un citu nozīmīgu lēmumu „nopirkšanu” ar mērķi gūt personisku labumu – „valsts ...”.

Svešvārdu mīklas atrisinājumus skaties KNAB mājas lapā!